

Дзяржаўная ўстанова адукацыі
“Вышамірская сярэдняя школа Рэчыцкага раёна”

Рэспубліканскі грамадзянска-патрыятычны праект
“Збяры Беларусь у сваім сэрцы”

“ТОП-15
найбольш значных гістарычных,
культурных і прыродных асаблівасцей аг. Вышамір”

Аўтар-складальнік:
Іванчыкава К.В.,
настаўнік гісторыі
і грамадазнаўства

аг. Вышамір, 2023

1. Вышамірскі школьны комплексны музей – цэнтр захавання гісторыі і памяці краю

Агульны від школьнага музея

Матэрыялы для стварэння музея збіраліся настаўнікамі і вучнямі Вышамірскай школы з 1960-х гг. Творчыя групы вучняў вялі перапіску з ветэранамі, роднымі загінуўшых падчас вайны, з іншымі музеямі і архівамі ўсяго СССР. Дзеці Вышамірскай школы разам з настаўнікамі актыўна і сумленна цікавіліся гісторыяй Радзімы. Так, кропля за кропляй, настаўнікі і вучні сабралі каштоўны матэрыял, які лёг у аснову сучаснага музея!

Бадзюк В.А. і Кротава Т.М.—настаўніцы гісторыі, якія распачалі музейную справу ў нашай школе. Кротава Тамара Мікалаеўна прысвяціла арганізацыі музея ў школе амаль усё сваё працоўнае жыццё. З 1972 года яна стала першым кіраўніком установы і перадала павагу і любоў да даўніны сваім вучням.

У сучасны час новы кіраўнік школьнага комплекснага музея працягвае лепшыя традыцыі музейнай справы сваіх папярэднікаў. Асаблівая ўвага надаецца змяненню знешняга выгляду музейных экспазіцый, каб зрабіць школьны музей, па магчымасці, больш сучасным і прэзентатыўным. У Вышамірскім школьным комплексным музеі размешчана 8 асноўных экспазіцый, якія сабраны з мясцовага матэрыялу:

1. “На досвітку цывілізацыі”: каменныя сякеры ў цэлым выглядзе і іх фрагменты, каменныя малаткі, зерняцёрка, камень для драблення касцей, крэмневыя скрэблы і інш.
2. “Этнаграфія роднага краю”: вышыванкі, абрусы, даматканья ручнікі, прасы, маслабойкі, фрагменты кроснаў, калаўрот, чаўнакі, бязмен, самавар, калодкі для вырабу абуткаў, падковы, серп, крынкі, гладышкі, глянц, лапці, металічныя сякеры, часала, грэбні для льну, рубелі з валікамі, лапата для цеста, карамысла і інш.
3. “Гісторыя Вышамірскай школы”: альбомы паходаў, экскурсій, вандровак вучняў і настаўнікаў з 1968 года, фотаальбомы з фотаздымкамі розных гадоў, матэрыялы пра выбітных настаўнікаў і вучняў Вышамірскай школы, некаторыя іх асабістыя рэчы, летапіс

гісторыі школы.

4. “Гісторыя вёскі Вышамір і навакольных вёсак”: фотаальбомы з фотаздымкамі родных мясцін у розныя часы, матэрыялы, дакументы і некаторыя асабістыя рэчы выбітных жыхароў і працаўнікоў тэрыторыі Вышамірскага сельскага Савета, летапіс вёскі Вышамір і навакольных вёсак.
5. “Вялікая Айчынная вайна”: фотаздымкі ўдзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны, успаміны, дакументы і матэрыялы пра ветэранаў вайны, матэрыялы перапіскі з удзельнікамі ваенных падзей і іх роднымі, падарункі музею ад родных загінуўшых салдат, ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны, архіўныя дакументы, летапіс Вялікай Айчыннай вайны.
6. “За сябе і за таго хлопца...”, прысвечаная воінам-інтэрнацыяналістам: матэрыялы пра вайну ў Афганістане, фотаздымкі воіна-інтэрнацыяналіста, жыхара в. Вышамір Лугінца Мікалая Ільіча, яго біяграфія, асабісты кіцель.
7. “Сацыялістычнае мінулае”: у экспазіцыі прадстаўлены рэчы з тыповай савецкай кватэры - гадзіннікі, настольная лямпа, прайгравальнік вінілавых пласцінак, пласцінкі, туш для вачэй, радыё, фотаапараты, відэакамера, дыяпраектар, дыяпазітывы, банькі для спіны, альбом з маркамі, савецкія грошы, карткі пакупнікоў, піянерскія гальштукі, савецкія газеты, кнігі, сшытак пратаколаў камсамольскіх пасяджэнняў і многае іншае.
8. “Генацыд без строку даўніны”: у экспазіцыі размешчаны спісы мірных ахвяр фашызму, акты допытаў, сабраныя Генеральнай пракуратурай Рэспублікі Беларусь падчас даследавання фактаў генацыду беларускага народа, успаміны відавочцаў нацысцкіх злачынстваў, фотаздымкі ахвяр, месцаў іх знішчэння і пахавання [1].

Агульны від школьнага музея

2. Брацкая магіла савецкіх воінаў – імёны герояў нам забыць нельга

Брацкая магіла савецкіх воінаў №3973 была закладзена ў 1943 годзе, аднак дапаўнялася яна да 1947 года. У 1943 годзе на тэрыторыі Вышамірскага сельскага Савета праходзілі баі за вызваленне тэрыторыі. Лістапад 1943 года - час, калі сотні мужных салдат згубілі жыццё за мір і пакой на гэтай зямлі. У гэтай брацкай магіле пахаваны воіны 65 Арміі, якія асабліва вызначыліся падчас фарсіравання Дняпра. Затым асобныя часткі арміі рушылі вызваляць Гомель і Рэчыцу.

У брацкай магіле савецкіх воінаў аг. Вышамір знайшлі свой апошні прытулак салдаты 12 артылерыйскай дывізіі, 69 стралковай дывізіі, гераічнай 106-ай Дняпроўска-Забайкальскай дывізіі і іншыя.

На вайне ўсе байцы героі. Аднак ёсць тут імя чалавека, які атрымаў высокае званне Героя Савецкага Саюза – салдат 16 гвардзейскай дывізіі Тачмамед Ниязмамедаў. Нарадзіўся ён у Туркменістане, аднак загінуў далёка ад дому, вызваляючы вёскі Ганчароў-Падзел і Вышамір. У Вышамірскім школьным музеі захоўваюцца ўспаміны пра яго подзвіг. Генерал Р.А. Бялоў расказваў: “Глубокой ночью ударная группа Ниязмамедова ворвалась в траншеи фашистов и выбила их. Гитлеровцы в панике бежали, но с потерей важных рубежей не смирились. На рассвете с трех сторон они перешли в контратаку. В течение всего дня бойцы отбивали яростные атаки фашистов. Тачмамед Ниязмамедов и Иван Зауров вели уничтожающий огонь по наступающим. Вдруг, пулемет Заурова замолчал. Ниязмамедов бросился к своему боевому другу – он был убит. А гитлеровцы приближались плотной цепью. Тачмамед достал гранату, бросил ее и лег за пулемет. Его огонь прижал на несколько мгновений к земле наступавших фашистов. Но вскоре у него закончились патроны. Противник открыл огонь. Вражеские пули прошли тело Тачмамеда в нескольких местах. Он упал, но, преодолевая боль, с большим трудом выдернул чеку второй гранаты, попытался сделать

бросок... Очередная автоматная очередь оборвала жизнь храброго пулеметчика...”

Першапачаткова мужныя савецкія салдаты, якія вызвалілі вёску Вышамір і суседнія мясціны, былі пахаваны на тэрыторыі былой Вышамірскай школы, на школьным двары. Аднак у 1965 годзе астанкі воінаў былі перанесены на сучаснае месца – у цэнтр аг. Вышамір, вул. Савецкая [2].

Выгляд брацкай магілы на школьным двары, 1962 год

Сучасны выгляд брацкай магілы

3. Магіла ахвяр генацыду – памяць і боль перажытага

Тут пахаваны расстраляныя ў 1942 годзе фашысцкім атрадам карнікаў мірныя жыхары вёскі Вышамір: Арцёменка Агафья Ігнатаўна, Арцёменка Рыгор Іонавіч, Арцёменка Аляксандр Рыгоравіч (1932 г.н.), Хулуп Максім Міхайлавіч, Склімянок Уладзімір Антонавіч, Карлоўская Надзея Іонаўна разам з дзвюма дачушкамі (Зіна 1939 г.н. і Наташа 1941 г.н.). Самой Надзеі Карлоўскай на момант смерці толькі споўнілася 26 гадоў. Усе гэтыя людзі сталі ахвярамі генацыду з боку нямецкіх захопнікаў. Іх расстралялі раптоўна ў цэнтры вёскі. Трупы не дазвалялі хаваць тры дні. Цэлы дарослых і дзяцей проста ляжалі на зямлі каля дарогі. Так фашысты дэманстравалі сваю моц і наводзілі жах на мясцовых жыхароў. Смерць сваю сустрэлі гэтыя мірныя людзі па той прычыне, што немцы з ненавісцю ставіліся да славянскага народа, партызан, камуністаў. Напрыклад, сям'я Карлоўскіх была расстраляна таму, што іх муж і бацька, Карлоўскі Іван Нікіфаравіч, быў на той момант партызанам [2].

Жудасная смерць гэтых людзей ускалыхнула жыхароў вёскі ў лютым 1942 года і да нашых дзён цяжкім успамінам турбуе землякоў.

Нельга забыцца пра злачынствы фашыстаў, нельга дараваць пакуты нашых продкаў.

4. Вуліца Савецкая – калыска вёскі

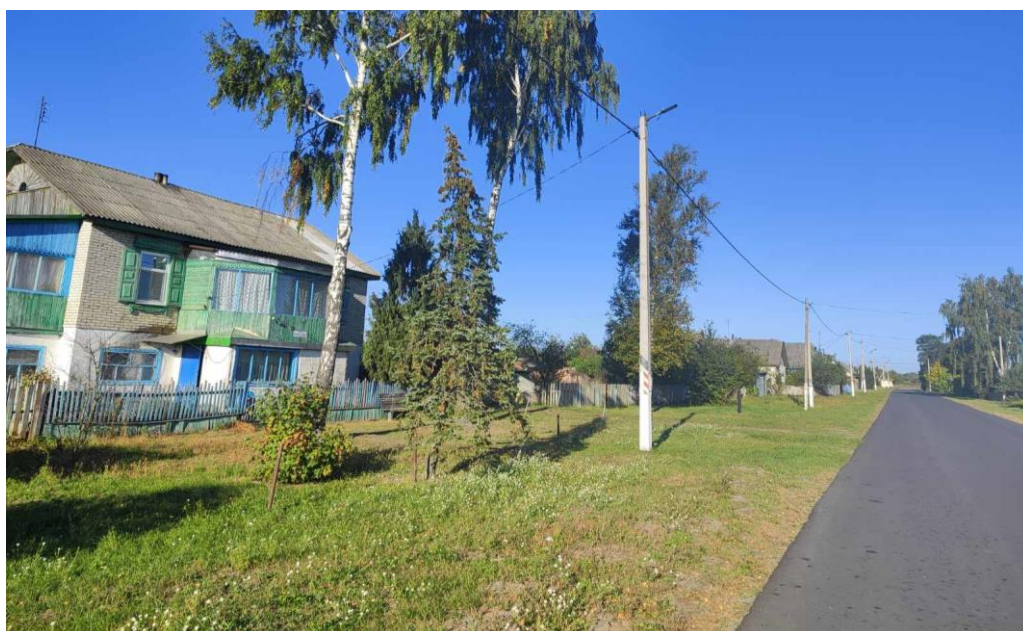
Вуліца Савецкая - цэнтральная і самая доўгая вуліца сучаснага аг. Вышамір. Менавіта тут размешчаны самыя сталыя хаты вёскі. З вуснаў старажылаў ведаем, што раней гэта вуліца насіла назву Майдан. Яна была самая “высокая” і доўгая, а паабапал былі непраходныя балоты і рэдкія хутары. Доказам таго, што вуліца размяшчалася як бы на ўзвышшы, можа паслужыць паданне аб паходжанні назвы краю. Вёска Вышамір так завецца ад словазлучэння “высокая мяжа”. Высмеж – так раней называлася вёска, такія ўспаміны пакінулі нам продкі. Потым, у працэсе асіміляцыі, назва змянялася так: Высмеж – Высамеж – Вусамеж – Вышамір.

Ёсць, канешне, і іншыя ўспаміны мясцовых жыхароў пра паходжанне тапоніма. Многія паведамляюць пра пана Вышамірскага. Але гэта малапрыемліма, бо валодалі вёскай паны Ясенскія. Казалі, што Ясенскі Вільган меў 140 дзесяцін зямлі, жыў на хутары Вадзяном, а мясцовыя жыхары яму служылі. У той час у Вышаміры было 14 падвор’яў. Паступова Ясенскія збяднелі і сталі такія ж, як і ўсе. Аднак, гэта ўжо іншая гісторыя.

Вуліца Майдан была перайменавана ў Савецкую з прыходам да ўлады Саветаў у 1920-1930-я гады. Менавіта ў савецкі час яна дапоўнілася новымі будынкамі: адміністрацыйны будынак калгаса, магазін, комплексны пункт бытавога абслугоўвання, школа. У будучым некаторыя будынкі сталі ветхімі і іх знеслі [2].

Сёння вуліца мае прэзентатыўны выгляд, новы асфальт, па ёй ажыццяўляе рух рэйсавы грамадскі транспарт, робячы тры прыпынкі.

На вуліцы Савецкай пражываюць працавітыя і добрыя людзі: трактарысты, даяркі, настаўнікі, заатэхнікі, прадаўцы і многія іншыя жыхары, якія сваёй працай, вучобай, актыўнай грамадзянскай пазіцыяй робяць сучаснасць аг. Вышамір трывай, развітай, каб закласці моцны фундамент для будучага жыцця краю.

5. Урочышча Вадзяное – месца сустрэчы розных эпох

Вакол вёскі Вышамір было шмат пасёлкаў, хутароў. Аб іх зараз сведчаць толькі тапонімы мясцін: Востраў, Пішчыкавы хутары, Гараднякоў пасёлак, Букацкае, Концаў пасёлак, Ігрушаўка, Заскор’е, Лесуны, Беражыстае, Южны колас, Фараборцы, Мазураў хутар, Лабудзёў хутар, Матрыфанаў, Пешкуноў і, нарэшце, Вадзяное. Аб тым, што тут здаўна пражывалі людзі, сведчаць рэчыўныя знаходкі: рэшткі глінянага посуду, каменныя прылады працы, крэмній [2].

Каменная сякера, якую знайшлі ва ўрочышчы Вадзяное

У гады Вялікай Айчыннай вайны на тэрыторыі ўрочышча Вадзяное праходзілі самыя жорсткія баі.

Картасхема ваенных падзей

Тут можна змагаліся воіны савецкай Чырвонай Арміі. У баях многія паклалі свае галовы. Сярод іх - Героі Савецкага Саюза: Барыс Андрэевіч Царыкаў і Мікалай Іванавіч Міхайлаў. Іх целы ваенныя таварышы забралі з сабой, і зараз яны пахаваны ў брацкіх магілах Лоеўскага раёна [2].

Пасля Вялікай Айчыннай вайны гэтую тэрыторыю доўга расчышчалі ад паваленых дрэў, траншэй, завалаў. Пастаяннымі “гасцямі” тут былі сапёры, бо немцы пакінулі шмат “падарункаў” савецкім салдатам у выглядзе мін і снарадаў, якія грозным рэхам адгукаюцца да нашых дзён.

Сёння гэта зямля цалкам уведзена ў эксплуатацыю КСУП “Фрунзэ-Агра” пад сельскагаспадарчыя ўгоддзі. Тут вырошчваюць зернавыя культуры, сланечнік, кукурузу, авёс, грачыху, проса, пасуць кароў. На колькі шмат пакутвала гэта зямля ў часы вайны, на столькі ж яна зараз даруе свае багацці сучасным пакаленням.

6. Вышамірскі цэнтр культуры і вольнага часу – месца, дзе адпачывае душа

Гонарам Вышамірскага цэнтру культуры і вольнага часу з’яўляецца вакальна-інструментальны ансамбль “Вечарынка”. Гэты калектыў быў створаны ў красавіку 2003 года мастацкім кіраўніком Шалыпай Людмілай Васільеўнай.

У пачатку 2000-х гадоў паўстала вострая неабходнасць у стварэнні мастацкай самадзейнасці для правядзення канцэртных праграм, вечароў адпачынку і музычна аформленых тэатралізаваных паказаў. Акрамя гэтага, мэтай мастацкага кіраўніка было яшчэ і адраджэнне духоўнай і культурнай спадчыны нашага народа. Задачы былі пастаўлены наступныя: навучыць удзельнікаў калектыва спяваць у групе, выпрацоўваць пастаноўку народнага голасу, спяваць двухгалосныя партыі, перадаваць характар твораў (сумных, вяселых, лірычных, урачыстых і іншых), развіваць слых і галасавыя дадзеныя. Першапачаткова ў склад калектыва ўвайшло 12 чалавек. Узрост удзельніц ад 18 да 40 гадоў. Прафесіі таксама мелі розныя – ад працаўніц сельскага Савета і калгаса да хатніх гаспадынь [2].

На сённяшні дзень калектыў “Вечарынка” за перыяд свайго існавання даў мноства канцэртаў, непасрэдна на вышамірскай сцэне, а таксама ў іншых населеных пунктах Рэчыцкага раёна і ў г. Рэчыца.

Акрамя калектыва “Вечарынка”, ёсць яшчэ чым здзівіць гасцей у Вышамірскім цэнтры культуры і вольнага часу. Гэта танцавальныя і вакальныя гурткі дзяцей, якія наведваюць тут заняткі.

Якія б святы не адбываліся, перад якімі б гасцямі не даводзілася выступаць калектывам Вышамірскага цэнтра культуры і вольнага часу – кожны раз яны робяць гэта на якасным узроўні і ад шчырага сэрца!

7. Культ хлеба, бо ён усяму галава

Селянін спакон якоў адухатвараў поле і хлеб, адносіўся да іх, як да жывой істоты, выконваючы біблейскі завет: “Не прынось шкоды ні зямлі, ні мору, ні дрэву”. Старажылы казалі: “Выходзілі ў поле сеяць хлеб, пераабуўшыся ў шырокія лапці для таго, каб не давіць зямлю. Жывая яна, цяжкасць адчувае, а так ёй мякчэй, лягчэй. Нават конь, працуючы на раллі, ступае заднім капытам у след пярэдняга, каб дарэмна не таптаць зямлю”.

Зразумела, што зараз працу аратага замяніла тэхніка і механізатары, але і яны клапаціліся ставяцца да зямлі, да поля, да хлеба. Палі аг. Вышамір займаюць прыкладна 4500 га, з іх большасць засеяна зерновымі культурамі: пшаніцай, жытам, аўсом, ячменем, трыцікалем. Зімой трэба ўнесці ўгнаенні, вясной пасеяць насенне, летам вырасціць і сабраць ураджай, а восенню – узараць і апрацаваць глебу. За клопат і ўвагу поле адплочвае працаўнікам шчодрым ураджаем, багатым смачным караваем.

Вяскоўцы, рыхтуючыся да вясны, звяртаюць увагу на прыкметы надвор’я. Вось некаторыя з іх: “Май дажджлівы – год урадлівы”, “У маі дождж – на ніве жыта”, “Сей смела, калі ў садзе бела”, “Калі на елцы шыпкі стануць красныя, а на сасне зялёныя – сей ячмень”, “Як зязюля скажа “ку-ку”, тады сей на цэлую руку”, “Сей авёс у грязь – будзеш князь”, “Сей ячмень, як каліна ў кругу”, “Калі вольха зацвіце – сей грачыху”, “Калі суніца чырванее, не сей проса – не пасее”, “Май халодны – не будзеш галодны”, “Шмат снегу – шмат хлеба”.

У мінулым сяляне нашай вёскі абрад Зажынак пачыналі ў суботу. Жанчыны ў сваіх хатах мылі падлогу, вокны, выпякалі свежы хлеб, варылі боршч, кашу. Абед пачынаўся ўрачыста: засцілалі стол белым абрусам, ставілі ў цэнтр бохан хлеба, на які клалі соль у салонцы, асвятчалі святою вадой. Перш чым пачаць абедаць, маліліся Богу: “Царю Небесный, Утешителю, Душе истенны, Иже везде сый и вся исполняй, Сокровище

благих и жизни Подателю, приди и вселися в ны, и очисти ны от всяких скверны, и спаси, Блаже, души наши». Пасля абеду маладая здаровая жанчына, апранутая ў святочнае адзенне, ішла зажынаць жыта. Зажынаючы першую жмену жытнёвых сцяблінак, жняя прыгаворвала: “Дай жа Божа, каб лёгка жалася, а сярэдзіна не балела”. Нажаўшы першую жменю, жнейка клала яе на край нівы, а наверх – хлеб, сыр і іншыя пачастункі, прынесеныя з дому.

Заканчэнне жніва суправаджалася дажыначнымі абрадамі. Дажынаючы жыта, пакідалі на полі некалькі каласкоў, якія называліся “барада”. Потым сцяблінкі завязвалі жытнёвай саломай і спявалі песню. Ідучы дадому, абмотвалі жытам серп, каб заўсёды хлеб радзіў.

Існуе ў вышамірцаў шмат традыцый, звязаных з хлебам. Вось што расказвала Кротава Г. Р.: “Свежым боханам на вышываным ручніку сустракаем мы ў доме гасцей. З песняй падносім пышны каравай маладым на вяселлі, каб не цураліся бацькоўскай зямлі дзеці, свята цанілі і паважалі высакародную хлебаробскую справу. З духмяным калачом ступаем на парог, калі спраўляем уваходзіны. І залацісты жытнёвы сноп ставім на куце, калі святкуем зажынкi. Гэта – наша традыцыя, спрадвечны наш звычай. Мы ведаем, калі ёсць хлеб на сталe, то свята на душы заўсёды будзе святам усяго народа” [3].

Хлеб быў, ёсць і будзе святыняй, сімвалам вечнасці зямнога подзвігу сейбітаў і аратых. Хто ведае сапраўдную цану хлеба? Жыхары аграгарадка Вышамір ведаюць. Яны з пашанай спраўляюць традыцыйныя абрады Зажынак і Дажынак і ў нашы дні.

Свята пачатку збору ураджая

8. Вусная народная творчасць – ад прадзедаў спакон вякоў...

Здаўна нашы продкі перадавалі вусную народную творчаць, як нейкі скарб. Казкі, паданні, песні, прыказкі, прымаўкі. Напрыклад, такім скарбам, прыказкамі, падзялілася з намі жыхарка аг. Вышамір Волкава Алена: “Волас длінны, а вум кароткі”, “У цябе дарога адна, а ў мяне сем”, “Ляжыць і ў вус не дзе”, “Як грыжа ў цёплай краватцы”, “У кожнай ізбушцы свае паграмушкі”, “Без перца горка”, “Свайго не меўшы і будзеш не еўшы”, “Гаспадар спіць, а мышы правяць” і інш.

Нашы продкі таксама здаўна верылі ў моц магічных замоў і народную медыцыну. З пакалення ў пакаленне перадавалі яны веды сваім дзецям, унукам і праўнукам. Дайшлі да нашых часоў некаторыя замовы, якія ўсё менш прымяняюцца ў сучаснасці, аднак нельга сказаць, што пра іх забыліся ўвогуле. З нашага пункта гледжання, яны не маюць практычнай моцы, аднак гэта частка народнай культуры і фальклорнай спадчыны, якую мы павінны зберагаць і шанаваць. Вось некаторыя замовы, якія былі запісаны са слоў жыхаркі в. Вышамір Старушэнак Раісы Барысаўны (1934 г.н.):

“Ад іспугу: “Выгаварываю раба (сваё імя) рабу Божую (імя чалавека) ад пужання, злякання: бацькіна, маткіна, хлапачага, дзявочага, кацінага, канінага, з буйной галавы, з рацівага сэрца, з касцей, з машчэй, з сініх ачэй. Штоб па косці не хадзіла, косці не ламіла, сэрца не знабіла, крыві не разжыжала і цела не мяняла. Зара-зараніца Гасподня памошніца. (Ці зара вячэрняя)”.

Ад болю зубоў: “Первым разам, добрым часом, стань на помашч Маць Прачыстая рабе Божай (імя). Зорачка-зараніца Гасподня памошніца.

- Маладзік-маладой, у цябе рог залатой, быў на том свеце?
- Быў!
- Відал там брата Мішу?
- Відал!
- Маць Усцінню відал?
- Відал!
- Балят у ніх зубы?
- Нет!
- Пусць і ў мяня не балят! Амінь”.

Ад удару: “Первым разам, добрым часом памалюся я Госпаду Богу і всем святым, прыступіце і памажыце рабе Божай (імя) удар і звях лячыць. А ты удар і звях не будзь ліх, косці не ламі, кроў не гані. Ехал сам Гасподзь Бог чэраз залатой мост на вадзяном кане, конь спаткнуўся, а ўдар і звях мінуўся, я са словам, Гасподзь з помашчу. Амінь. (Гаварыць словы і чапаць ударанае месца чалавека - 9 разоў)”.

Ад вужа: “Эх, ты вуж, ты мой муж, не кусай мяне, не пускай свайго яду. (3 разы гаварыць і ножыкам па целу гладзіць)”.

Замова ў час бяды ці нападу ворагаў: “Скора, скоро пры двары, дажа не парабацім вразом хуляшчым ця і прэцяшчым нам, Хрысце Божа наш: пагубі

крастом Тваім барушчыя нас, да ўразумеюць како можа праваслаўная вера, малітва Багародзіцы, Адзіна Чалавекалюбча”.

Ад злых людзей: “Соль у вочы, у рот дзяркач (паўтараць 3 разы). Што думаеце, гадаеце, сабе паглатайце. Вашы рэчы вам у плечы, галаўня ў зубы (паўтараць 3 разы)”. Часцей за ўсё гэту замову матулі шапталі немаўляткам, замоўвалі дзіцячую бялізну, калыску ці цацкі, каб зберагчы дзіця ад “дурнога вока” [3].

Як бачым, нашы землякі здаўна верылі ў моц і энергію слова. Вусная народная творчасць мелася амаль што на любы жыццёвы выпадак. Шчырая вера ў яе моц і жыццядзейнасць дапамагала нашым продкам выжываць у цяжкія і складаныя часы, ратавацца ад хвароб, цяжкасцей жыцця і ворагаў.

9. *І тэ, забыўшыся, рука...*

Здаўна беларуская зямля – гэта Радзіма выдатных і таленавітых майстроў. Ёсць і ў нашай вёсцы такія людзі, якімі ганарацца аднавяскоўцы. Адна з іх - Рудэнка Галіна Мікалаеўна. Яна жыве ў вёсцы Вышамір з 1991 года. Аднак зараз ніхто не скажа, што яна “чужая”. За гады жыцця ў аг. Вышамір яна і словам, і справай стала “сваёй”. Зайдзеш да яе – усюды чысціня, вышараваная падлога, засланы вышываным абрусам стол. Вышытыя рукамі гэтай жанчыны навалкі, прасціны, покрывкі, ручнікі – усюды: і ў зале, і ў бакавым пакойчыку, і на кухні.

Колькі спеўных верасняў сплыло,

Колькі белых адшумела маяў...

У доме гэтым ціша і цяпло

І ўтульна – болей не бывае!

Майстэрству вышываць навучыла Галіну Мікалаеўну яе маці, а яна, у сваю чаргу, навучыла сваіх дзяцей – трох дочак, сына, унукаў. “Глядзіш, хутка і праўнукі пойдучь – смяецца таленавітая гаспадыня, дык і іх пасаджу з іголкай ды ніткай каля акна!”

Уся сям’я ў гэтай жанчыны вельмі працавітая. “Рукам работа – душы свята”, - усміхаецца сама Галіна Мікалаеўна.

Галіна Рудэнка за вышыванкамі праводзіць увесь свой вольны час, якога, дарэчы, няшмат, бо і сядзіба вялікая, і гародчык, і на справу сацыяльнага работніка трэба штодзень спяшацца.

Сваё майстэрства Галіна Мікалаеўна перадае сваім родным, а яе рукатворныя шэдэўры часта ўпрыгожваюць вясковыя святы, выставы, экспазіцыі школьнага музея.

10. Разьба па дрэве – новае жыццё драўніны

Калі бачыш дом наступнага жыхара аг. Вышамір – Грушанава Ігара Аляксандравіча, то здаецца, быццам трапіў у казку!

Некалі звычайная вясковая хатка, дзякуючы “залатым рукам” гэтага чалавека, унутры ператварылася ў сучасную кватэру, а звонку – у дзіўны казачны домік, які ўпрыгожаны легкімі і вычурнымі драўлянымі карункамі!

Працуе Ігар Аляксандравіч будаўнічым у Расійкай Федэрацыі, а вольны час дома прысвячае любімай справе – разьбе па дрэве. Жонка Ігара Аляксандравіча Святлана Віктараўна заўсёды яго натхняе. Пра яе ён кажа: “У маёй Святланы прыродны дызайнерскі густ. Яна нешта прыдумае, мне прапануе, я зраблю. Глядзіш - і прыгожа атрымліваецца”.

Прываблівае гэты казачны домік усіх вяскоўцаў! Напэўна, няма ніводнага сямейнага альбома, у якім бы яшчэ не з’явілася фотакартка на фоне дома сям’і Грушанавых.

Але не толькі ўласны дом упрыгожыў Ігар Аляксандравіч. Прыкладна 10 бяседак з дрэва зараз дапаўняюць, робяць утульней і прыгажэй розныя лакацыі аг. Вышамір і суседніх вёсак.

Гэта любімыя месцы баўлення часу моладзі і людзей больш сталага ўзросту.

Некаторыя бяседкі размешчаны на тэрыторыі жывёлагадоўчых ферм. Там працаўнікі могуць адпачыць хвілінку паміж кармленнем цялятак ці дойкамі кароў.

11. Лес! Колькі ў ім спакою і красы!..

Лес – сапраўднае прыроднае багацце! Ён прыгожы ва ўсе поры года. Упрыгожваюць лясы вышамірскай зямлі елка і сасна, бяроза і ясьень, клён і ліпа, рабіна і чаромха, дуб і асіна. Нарыхтоўка драўніны, сенакашэнне, пасьба жывёлы, збор дзікарослых пладоў, размяшчэнне вулляў і пчальнікаў прываблівала людзей засяліцца паблізу лесу.

Ваколіцы аг. Вышамір скрозь лясныя. Амаль да вясковых хат падступае лясны масіў, які доўжыцца на многія кіламетры. Тут успамінаюцца вершаваныя радкі Якуба Коласа:

Якія там чароўныя лясы
З дарожкамі і сцежкамі між сосен!
І колькі ў іх спакою і красы!
І колькі нам наткалі верасы,
Гваздзіка белая дываноў сваіх і кросен!

З даўніх часоў мясцовыя жыхары перадавалі з пакалення ў пакаленне легенды і паданні аб паходжанні назваў лясных масіваў.

Старэйшая жыхарка Склімянок Матрона Пятроўна, 1908 года нараджэння, расказвала, што самы вялікі лес называўся Алёс, ён, тым часам, падзяляўся на некалькі частак: Глінішча, Гарадок, Сідараў Курэнь, Раманава, Смаловы астравок, Крузі, Пятнаццатае, Прасянье. Вакол лесу былі балоты: Пажарскае, Цёсанае, Чэратава, Тарфянкi.

Вакол вёскі Вышамір рос таксама Вадзянскі лес, Рубеж, Ігрушаўка, Заскор’е, Букацкае, Каменны мох, Камітэт. З гэтых лясоў зараз існуюць толькі Заскорскі лес, Каменны мох і невялікія часткі Крузей і Поруба.

Існуюць сярод вяскоўцаў і розныя паданні аб тых ці іншых назвах лясоў. Напрыклад, “Чаму ў Порубе змеі не вядуцца?”: “Жыў некалі ў гэтых мясцінах пан Пашкевіч, а вакол вёскі быў вялікі лес – Алёс, дзе раслі дубы-веліканы, сосны, вольхі, бярозы. Там было шмат змей (мабыць, ад гэтых

абставін і захаваліся назвы: Змяіная гара, Змяіныя выгары). Ад іх часта пакутвалі людзі і жывёлы. І вось пан Пашкевіч, які жыў з суседнім панам у нязгодзе, саслаў сваю нечысць са сваёй зямлі на зямлю пана Букацкага. І да гэтага часу ў Порубе няма змей. А Поруб – гэта лес, які вырас пасля вайны на месцы таго вялікага панскага лесу. Але назву жыхары не змянілі” [3].

Лес здаўна і да нашых дзён карміў чалавека.

Бярозавым сокам лес кліча жыхароў аг. Вышамір вясною. Грыбы і ягады чакаюць людзей летам. Ёсць і паляўнічыя, якія, як толькі ёсць дазвол, штогод накіроўваюцца ў лес за здабычай. Аднак не толькі з карыснай мэтай можна наведваць лес! Зімой можна катацца па лесе на лыжах, удыхаючы самае свежае паветра. Летам - вандроўка на веласіпедах, бо так цікава даследаваць вузкія лясныя сцяжынкi.

А якія жывапісныя фотаздымкі можна зрабіць у любую пару года. Аб гэтым і казаць няма чаго! Адно толькі – беражыце лес! Не кідайце там смецце і не распальвайце вогнішча!

12. Кветкі – натхненне і прыгажосць

Як толькі пачынае зыходзіць снег – накіроўваемся любавання першымі вясновымі кветкамі! На тэрыторыі аг. Вышамір і ў яго ваколіцах расце шмат рэдкіх і ўнікальных відаў – белыя, жоўтыя, ружовыя, блакітныя... Яны сапраўднае ўпрыгожванне нашай зямлі. У лясках аг. Вышамір можна сустрэць шмат першацвету. Гэта — пралеска высакародная, падснежнікі, ландыш майскі, ветраніца лясная, сон-трава, першацвет высокі, прырэсна еўрапейская, раўнаплоднік васіліснікавы, фіялка багністая і інш. Многія з іх занесены ў Чырвоную кнігу Беларусі.

Вясной, летам і восенню надыходзіць час больш позніх відаў, якія працягваюць радаваць мясцовых жыхароў і гасцей яркімі і зіготкімі колерамі.

Не трэба рваць палявыя ды лясныя кветкі, бо не ўпрыгожыць той букецік дом, а толькі загіне хутка... Аднак з задавальненнем гэтыя кветачкі дапоўняць вашы лепшыя фотаздымкі!

13. Яблыневы сад – дурманам салодкім вее

Любімы ўсімі жыхарамі аг. Вышамір стары яблыневы сад!

Некалі ён размяшчаўся на двары былога будынка Вышамірскай сярэдняй школы. Многія сталыя мясцовыя жыхары ўспамінаюць, як самі некалі аралі глебу пад пасадку, садзілі дрэўцы, а затым штогод беражліва даглядалі сад [2].

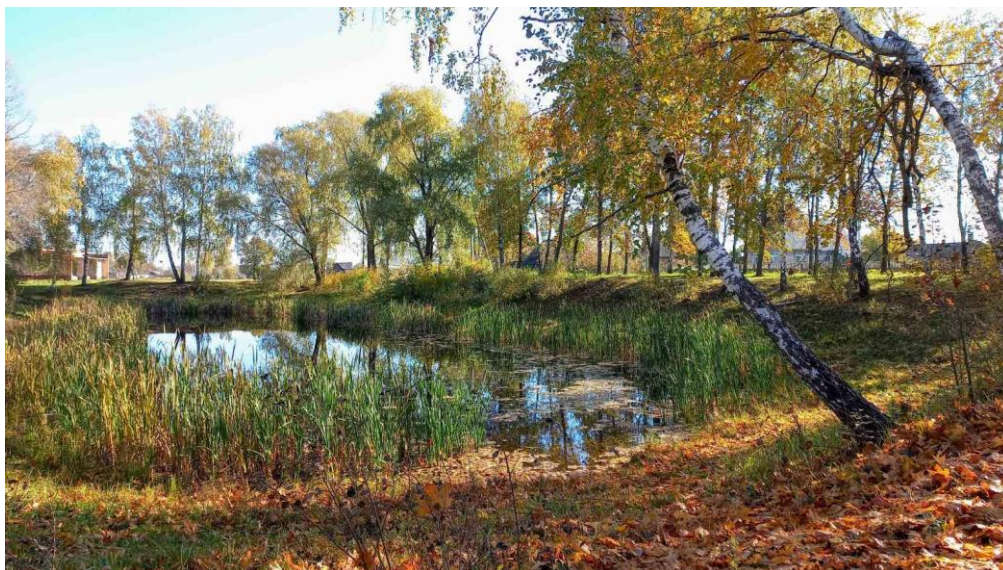
Сёння тут можна сустрэць розныя дрэвы: грушы, яблынькі, вішні, абрыкосы, персікі. І некаторыя ягадныя кусты: маліну, парэчку чорную і чырвоную, буякі, агрэст. Але большасць дрэў тут усё ж яблыні розных гатункаў: антонаўка, штрэфель, белы наліў і інш.

Даўно ўжо няма на гэтым месцы школы, але яблыневы сад паранейшаму прыцягвае дзяцей і дарослых. У цёплую пару тут можна сабрацца на пікнік з сябрамі, зрабіць яркія фотаздымкі сярод зялёных дрэў, адчуць водар яблыневых кветак, паназіраць за разнастайнасцю пладоў.

Як толькі паспяваюць яблыкі, вышамірцы сюды спяшаюцца іх збіраць: сабе на ежу ды жывёліне - дабаўка ў рацыён. Многія бяруць тут яблычкі духмяныя на Яблычны Спас, каб пасвяціць у царкве суседняй вёскі. Не лішнім будзе і на зіму назапасіць, бо гэта ж цэлы кладзеж вітамінаў!

14. Вадаём - катлаван, які здолеў заваяваць сэрцы людзей

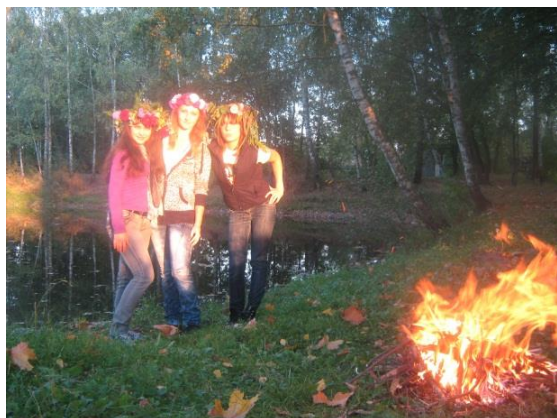
Размешчаны вадаём у самым цэнтры аг. Вышамір. Першапачаткова гэта быў катлаван, з якога, проста-напраста, бралі пясок і гліну для будаўніцтва дарог і фундаментаў дамоў. У 1980-я гады пачалася ў в. Вышамір меліярацыя. Катлаван зноў выконваў сваю практычную ролю – быў месцам для адводу вады [2]. Так бы мог ён і застацца простым кар’ерам, пакуль ішлі будаўнічыя і меліярацыйныя работы. Аднак у прыроды і людзей былі на гэта месца свае планы!

Хутка ў кар’еры сабралася вада (а ўзяцца было адкуль – раней, да меліярацыі, вакол цэнтральнай вуліцы стаялі непраходныя балоты). Нехта з мясцовых жыхароў сюды запусціў карасікаў, чырвонапёрак, шчупакоў, акунькоў. Пасяліліся жабы, вадамеркі, улёткі і іншыя водныя пасяленцы.

Берагі вадаёма пачалі абрастаць рагозам, папаратнікамі, кубышкамі, а дно паступова пакрылася водарасцямі.

Год за годам разрастаўся вакол вадаёма вясковы парк: бярозы, асіны, дубы, клёны. Парк узбагачаўся новымі раслінамі, шырыўся, а разам з ім прыгажэў і вадаём. Кожны год тут праходзіць акцыя “Пасадзі дрэва” і працоўныя дэсанты: дзеці і дарослыя сочаць за чысцінёй і добраўладкаваннем тэрыторыі парку, берагоў вадаёма.

За гады свайго існавання вадаём заваяваў сэрцы вышаміраў і гасцей аграгарадка. Штодзень зараз тут сустракаюцца аднавякоўцы з вудачкамі, каб парыбачыць ці проста пасядзець на беражку, абмеркаваць апошнія сямейныя ды вясковыя навіны. Гэта любімае месца ўсіх закаханых, бо так рамантычна гуляць каля вады, трымаючыся за рукі. Тут праходзяць народныя гулянні. Ні адно купальскае свята не абыходзіцца без таго, каб не запусціць вяночкі па вадзе вадаёма.

Ні адзін выпускны альбом вучняў Вышамірскай школы не абыходзіцца без калектыўнага фотаздымка на фоне вадаёма, сярод жывапісных паркавых дрэў.

15. Птушка шчасця – веснік добрай надзеі

Як толькі не называюць нашы людзі гэтую птушку: бацян, буська, гайстр, лялька. З году ў год прылятаюць гэтыя найдаражэйшыя для беларусаў птушкі ў нашу вёску. Амаль на кожным электрычным слупе пабудавалі яны свае гнёзды.

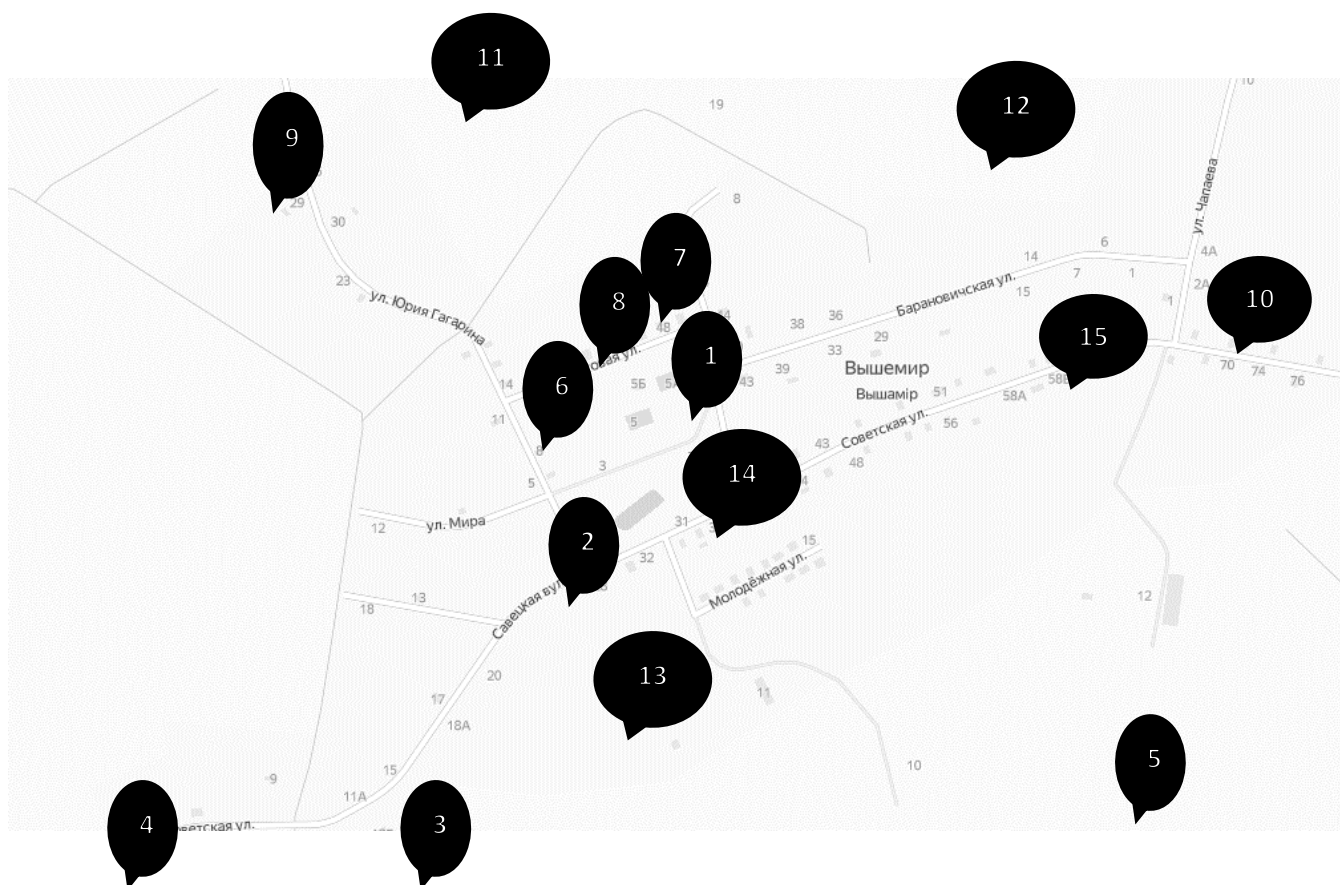
Гэтыя птушкі карыстаюцца вялікай павагай сярод вяскоўцаў. Ранняя вясною трэба заўважыць, у якім стане пабачыш упершыню бусла: калі ў небе, то сам будзеш год “лятаць”, а калі ў полі стаячага на нагах, то будзеш “сядзець” на адным месцы ўсе 365 дзён.

Аднак увагуле лічыцца, што буслы прыносяць шчасце. Дзеці кажуць, што калі, ідучы ў школу, яны сустракаюць буслоў, то іх чакае добрая адзнака. Магчыма, гэта і так.

Жывуць буслы - жыве аграгарадок Вышамір. Дык, няхай жа шчаслівай будзе зямля пад белымі крыламі, наша зямля!

Карта-схема
“ТОП-15 наибольших значных гистарычных,
культурных і прыродных асаблівасцей аг. Вышамір”

Спіс выкарыстанай літаратуры і інфармацыйныя рэсурсы

1. Вышамірскі школьны музей. [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://vyeshemir.schools.by/pages/vyshemirskij-shkolnyj-kompleksnyj-muzej>. Дата звароту: 29.09.2023 г.
2. Летапіс вёскі Вышамір і навакольных вёсак. Дадатковы фонд школьнага комплекснага музея Вышамірскай сярэдняй школы Рэчыцкага раёна. Справа №7. – 58 лістоў.
3. Альбом “Фальклорная спадчына малой радзімы”. Дадатковы фонд, справа №4. 26 лістоў.